

1. КОРИФЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ

Із нагоди 135-річчя від дня народження видатного українського композитора, музикознавця, фольклориста, педагога, громадсько-культурного діяча, народного артиста України, Героя соціалістичної праці, лауреата Шевченківської премії Станіслава Людкевича, у п'ятій кімнаті Велеснівського етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка розгорнуто велику виставку “Станіслав Людкевич”.

Станіслав ЛЮДКЕВИЧ

Уже 46 років в експозиції першої кімнати музею академіка-земляка експонується великий фотопортрет С. Людкевича, а на виставці – ксерокопія листа молодого композитора до М. Лисенка, написаного не пізніше 1906 року. Поруч – унікальне видання: XVI том “Матеріалів до української етнології” (Львів, НТШ, 1916), що видав В. Гнатюк, з публікацією “Мелодії українських народних пісень з Поділя і Холмщини, зібрані Л. Плосайкевичем і Я. Сенчиком, під редакцією Станіслава Людкевича, з передмовою Філарети Коллеси”.

Особливу увагу привертають унікальні матеріали-експонати зі святкування 100-літнього ювілею живого Станіслава Людкевича, учасником якого був засновник нашого музею Остап Черемшинський. Серед них: “Програма камерного концерту з творів Станіслава Людкевича”, що відбувся у Львівській філармонії 23 січня 1979 року. Участь тоді взяли народні артистки України, лауреати Шевченківської премії Марія, Ніна і Даниїла Байко, заслуженні артистки України Тетяна Лагола, Людмила Жилкіна, лауреат Республіканського конкурсу Христя Колесса, автографами яких позначене: “Запрошення на урочистий вечір, присвячений 100-річчю від дня народження Станіслава Людкевича”, який відбувся 24 січня 1979 року в концертній залі Львівської філармонії, на якуму дедикація: “С. Людкевич”, що зробив ювіляр. Окрім того, до столітнього ювілею композитора вийшла книжка-збірка С. Людкевича “Кантати на слова Т. Шевченка для мішаного хору та симфонічного оркестру. Клавір” (К.: Музична Україна, 1968), на якій також автограф “С. Людкевич”. Свої підписи на таких книжках він зробив для музею В. Гнатюка, Монастириській дитячій музичній школі та О. Черемшинському.

Також виставлено книжки-подарунки з присвятами оселі вченого від доктора мистецтвознавства, композитора Марії Загайкевич. Серед яких: “С. П. Людкевич. Нарис про життя і творчість” (К., 1957), “Творчість С. Людкевича. Збірник статей” (К., 1979) з такою дедикацією “Велеснівському етнографічно-меморіальному музею Володимира Гнатюка, одному з важливих осередків пропаганди української культури – М. Загайкевич. Київ, 15. XX. 1987” та її монографія “Музичний світ великого Каменяра” (К., 1986), в якій багато уваги приділено святкуванню 25-ліття письменницької діяльності Івана Франка 30 жовтня 1898 року. До цього дійства голова Комітету з організації ювілею І. Франка В. Гнатюк запросив 19-річного С. Людкевича – студента Львівського університету й композитора-початківця.

Мине понад півстоліття, і С. Людкевич напише про цей незабутній вечір: “Іван Франко був у прекрасному настрої, жартував, як рідко коли. Коли мене голова комітету Володимир Гнатюк представив йому, він сказав: “Спасибі, пане-товаришу, за ваш сюрприз. Але я волів би, щоб у вашому “Революціонерові” (“Вічний революціонер”. – Р.Ч.) теж у середній частині був марш, а не коляда”.

Експоновані на виставці книги “Іван Франко у спогадах сучасників” (Львів, 1972) зі спогадом С. Людкевича “Музика серця” та “Спогади про Івана Франка” (К., 1981) зі спогадом композитора-ювіляра “Перший франківський концерт”; обидва видання мають присвяти музеєві В. Гнатюку від упорядника, доктора філологічних наук, професора Олексія Дея. Є дарчий напис і на книзі Зеновії Штундер “Станіслав Людкевич. Життя і творчість”. Том I. (1897–1939). А двотомник Станіслава Людкевича “Дослідження, статті, рецензії, виступи”. Том I. (Львів, 1999), “Дослідження, статті, рецензії, виступи”. Том II. (Львів, 2000), супроводжений таким написом: “Музеєві Володимира Гнатюка від музею С. Людкевича двотомник музикознавчих праць композитора передає З. Штундер. 2. II. 2007 р.”

До 110-річчя С. Людкевича було випущено ювілейний поштовий конверт з його портретом. За матеріалами виставки проводимо тематичні екскурсії “Дружба і співпраця Володимира Гнатюка і Станіслава Людкевича”.

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА,

*старший науковий співробітник музею, відмінник освіти України,
член НСКУ, НСЖУ, НТШ у Львові.*

2. ВОЛОДИМИР ГНАТЮК І СТАНІСЛАВ ЛЮДКЕВИЧ

Станіслав Людкевич народився 24 грудня 1879 року в споконвічному українському місті Ярославі (тепер – територія Польщі). Закінчив філософський факультет Львівського університету (1901 р.), а потім музикологічний факультет Віденського університету, де 1908 року отримав ступінь доктора музикознавства.

У 1905–1907 роках редактував “Артистичний вісник”. Станіслав Людкевич – один з організаторів Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка у Львові (в 1910–1915 роках – його директор). Після вересня 1939 року – професор, завідувач кафедри теорії і композиції Львівської консерваторії, водночас (у 1939–1951 роках, з перервами)

Іван ФРАНКО

вою) – старший науковий співробітник Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії Академії наук України.

... 30 жовтня 1897 року Володимир Гнатюк розіслав низку листів діячам української культури з проханням допомогти Іванові Франку, враховуючи його незавидне матеріальне становище, та взяти участь у відзначенні 25-річчя письменницької діяльності Каменяра. Знаючи погані життєві умови Івана Франка, Володимир Гнатюк також запропонував, щоб українська громадськість з нагоди ювілею зібрала кошти на купівлю для І. Франка будинку.

До підготовки Франкового ювілею Володимир Гнатюк залучив львів'ян Соломію Крушельницьку, Модеста Менчинського, Івана Труша та багатьох інших відомих осіб. Як голова Ювілейного комітету Володимир Гнатюк

весени 1897 року українських звернувся до композиторів з пропозицією написати музику на тексти Івана Франка. В першу чергу наш земляк попросив про це 18-річного юнака Станіслава Людкевича, і в результаті були написані такі музичні твори, як “Вічний революціонер”, “Не забудь юних літ”, “Розвійтесь з вітром”. Так Станіслав Людкевич започаткував музичну інтерпретацію поетичної творчості Івана Франка. А за безпосередньої участі Володимира Гнатюка Ювілейний комітет видав збірку музичних творів на слова поета-ювіляра під назвою “Зів’яле листя”.

Окрім того, Володимир Гнатюк запросив Станіслава Людкевича підготувати концерт на ювілейний вечір з нагоди 25-ліття літературної і суспільної діяльності Івана Франка. Саме тоді хор уперше проспівав “Вічного революціонера”. Були виконані й солоспіви “Не забудь юних літ” та “Розвійтесь з вітром” на музику Станіслава Людкевича.

Ось як згадує про цей вечір композитор: “...настрій присутніх був радісний і бадьорий, і широсердечний, як на концерті, так і на комерсі (святковій вечері. – Р.Ч.) після концерту. Франко був у прекрасному настрої, жартував, як рідко коли. Коли мене голова комітету Володимир Гнатюк представив йому, він сказав: “Спасибі, пане-товаришу, за ваш сюрприз. Але я волів би, щоб у вашому “Революціонерові” теж у середній частині був марш, а не коляда”.

Окрім особистих зустрічей народознавця з молодим композитором, було листування: в архіві В. Гнатюка у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України зберігаються листи С. Людкевича до вченого.

У листі з Відня до В. Гнатюка С. Людкевич 12 листопада 1907 року написав: “Поважний добродію!.. За кілька день маю мати реферат про слов’янську форму пісенну в Інституті історії музики. Буде Адлер і Валашек... Здоровлю щиро Ст. Людкевич”.

1913 року святкували 40-ліття творчої діяльності Івана Франка, і голова Комітету Володимир Гнатюк знову запросив до підготовки святкового концерту композитора Станіслава Людкевича. Для І. Франка тоді настав час загального визнання, пошани: відзначення ювілею готовили широко, із залученням авторитетних осіб. У концерті виступили хори “Бояна”, “Бандуриста”. Со-

Володимир ГНАТЮК

лоспіви на слова ювіляра виконав чудовий тенор Михайло Микиша, який спеціально для цього приїхав з Києва.

...У протоколі засідання Етнографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка у Львові 27 вересня 1913 року записано повідомлення В. Гнатюка: “Матеріали до української етнології”, що мають містити мелодії Баранюка, Сенчика, Омельського й Вітошинського, передав доктор С. Людкевич рукопис у серпні”.

Український етнограф і фольклорист, музикознавець, чоловік Лесі Українки Климент Квітка у листі з Києва 12 червня 1923 року Володимирові Гнатюку зазначив: “Високоповажаний добродію!.. Тоді-таки, 1918 року, я через іншу людину послав ще 3 примірники того видання (мова про “Збірник мелодій” К. Квітки, що він записав від Лесі Українки, виданий у Києві в 1917–1918 pp. – Р. Ч) Науковому товариству, Ф. Колессі і С. Людкевичу...”

Тяжко хворий Володимир Гнатюк радів, зустрічаючи своїх приятелів, які відвідували його у 1924–1926 роках; це були: Іван Труш, Михайло Мочульський, Антін Крушельницький, Денис Лук'янович, Карло Бандрівський, Іван Крип'якевич, Філарет Колесса, Осип Роздольський, Станіслав Людкевич та інші славні сини України.

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА.

3. ЗУСТРІЧ ЗІ СТАНІСЛАВОМ ЛЮДКЕВИЧЕМ

Остап ЧЕРЕМШИНСЬКИЙ

Напередодні святкування столітнього ювілею видатного українського композитора, доктора мистецтвознавства, професора, Станіслава Людкевича у Львівській філармонії кілька вечорів відбувалися концерти з творчого доробку ювіляра. Я мав щастя побувати на таких дійствах 21–23 січня 1979 року. На всі ці концерти я кожного разу ходив разом із подружжям Оксаною та Григорієм Смольськими – родичами Володимира Гнатюка.

У переддень ювілейного вечора, 23 січня, перед початком камерного концерту з творів Станіслава Людкевича до глядацької зали філармонії зайшла лауреат Шевченківської премії, народна артистка України Марія Байко, яку я вже знов – із ювілейного концерту з нагоди 100-річчя від дня народження Соломії Крушельницької, коли Марія разом зі своїми сестрами Ніною і Данилою виступали у Київській опері імені Тараса Шевченка в 1973 році. Співачка привітала з нами і сказала: “Я щойно повернулася від композитора-ювіляра Станіслава Людкевича. Бачила, як дуже схильований Станіслав Пилипович у новому костюмі пов’язував краватку перед дзеркалом, готовуючись іти на свій ювілейний вечір. Запитав мене: “Марійко, чи пасує все це мені?”, то я відповіла йому, що дуже пасує”.

Після закінчення цього концерту на моєму “Зaproшенні-програмці” поставили автографи його учасники: лауреати Шевченківської премії, народні артистки України – сестри Марія, Ніна і Данила Байко, заслуженні артистки України Тетяна Лагола, Людмила Жилкіна, лауреат всеукраїнських конкурсів Христя Колесса.

Тоді я підійшов до голови Ювілейного комітету, композитора, лауреата Шевченківської премії, народного артиста України Анатолія Кос-Анатольського і попросив, щоб дав мені запрошення на ювілейний вечір столітнього Станіслава Людкевича. У

відповідь він лише розвів руками, давши мені цим зрозуміти “Нема!”. Але я не втрачав надії і не відступав від своєї мети: за всяку ціну потрапити на урочини столітніх уродин Станіслава Людкевича – сучасника і молодшого друга Володимира Гнатюка.

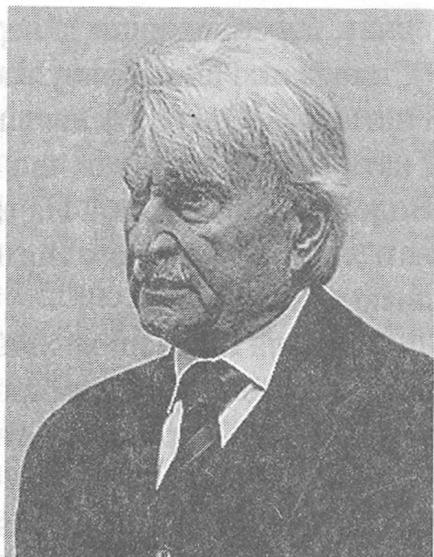
24 січня 1979 року на все життя залишиться у моїй душі та серці як один з найщасливіших днів. Тоді я завчасно прийшов під будинок Львівської обласної філармонії. Тут чекав на щасливий випадок, щоб якось дістати те чарівне запрошення. Кількасотне море шанувальників таланту композитора-ювіляра раптом голосно загомоніло і широко розступилося перед головним входом до філармонії: під’їхала легкова машина, з якої вийшов на тротуар видатний український музик-ювіляр, і всі почали голосно скандувати “Слава Людкевичу!”, “Слава сину України!” Відразу підхопили Станіслава Пилиповича на руки та понесли до приміщення. Кожний тоді намагався хоч пальцем доторкнутися до корифея української музики. Щасливі люди безперестанно входили до філармонії, а я все чекав і чекав жадану мить.

Раптом переді мною став усміхнений актор Львівського державного академічного українського музично-драматичного театру імені Марії Заньковецької Святослав Максимчук – мій щирій друг і шанувальник фольклористичної спадщини Володимира Гнатюка. Святослав, размахуючи рукою із “Запрошенням”, привітався зі мною і запитав, чому я такий сумний. Відповів, що хочу потрапити на урочистий вечір та привітати ювіляра, але не маю змоги, розсміявшись, Святослав заспокоїв мене: “Не хвилюйся! Побуваєш і ти на цьому величному святі: я лише зайду і буду тільки на відкритті урочистого вечора, бо через кілька хвилин мушу бігти до театру: маю у нинішній виставі відповідальну роль грати. І тобі віддам своє “Запрошення”. Справді, незабаром після початку ювілейного вечора з філармонії вийшов дуже веселий Святослав Максимчук і віддав мені омріяне “Запрошення”, з яким я та ще дві львів'янки потрапили до середини приміщення. Я відразу ж попрямував на балкон, а глядачева зала вирувала, неначе розбурхане море.

Коли я глянув на яскраво освітлену сцену, що потопала у морі живих квітів, то в її центрі побачив сивоголового Станіслава Людкевича, який сидів у старовинному королівському кріслі, а позаду в глибині сцени за ним високо висіла цифра “100” в обрамленні позолочених лаврових гілок. Президія Ювілейного вечора скромно розташувалася в кутку скраю сцени. Я не міг стримати хвилювання та швидкого биття серця від побаченого й заплакав. Тоді побачив, що в усіх, хто був поруч і навкруги, на очах бриніли щирі слози радості. І раптом хтось легенько торкнувся моєї руки, коли оглянувся, то побачив доцента Львівської державної консерваторії імені М. Лисенка Марію Білинську і кивком голови привітав її.

А свято вирувало. На кожне вітання із зали, гостей та вітальні телеграми Станіслав Пилипович вставав і низько кланявся на три боки. В той час я сказав пошепки Марії Білинській, що хочу привітати особисто Станіслава Людкевича, але не знаю, як це зробити. Вона мені порадила: коли закінчиться урочиста частина вечора, то ювіляр піде відпочивати до кімнати головного диригента симфонічного оркестру філармонії, що на другому поверсі будинку, там і можна перестріти.

Оголошено перерву. Станіслав Людкевич зійшов зі сцени і пішов відпочивати перед початком ювілейного концерту. Тоді я збіг з балкона і швидко попрямував довгим бічним фойє до його кінця, де круті гвинтові залізні сходи вели до кімнати, в якій відпочивав ювіляр. Коли я лише наблизився до першої сходинки, то побачив, вниз схо-

Святослав МАКСИМЧУК

дами іде усміхнений мій знайомий композитор, народний артист України, лауреат Шевченківської премії, професор Микола Колесса. Ми привіталися. Микола Філаретович запитав мене: “Що ви тут шукаєте?” Я відповів, що хочу привітати Станіслава Пилиповича, та не знаю, чи мене до нього пустять. Тоді М. Колесса запевнив: “А хто може вас не пустити? Ходіть, я заведу до нього!” Ми разом пішли вгору сходами.

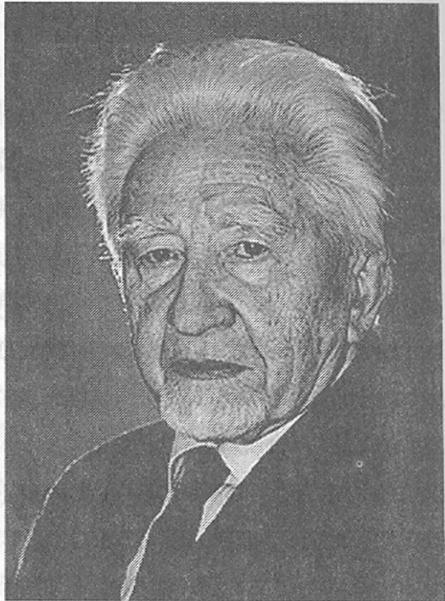
Зайшли до кімнати. Я побачив на дивані Станіслава Людкевича, а пообабіч нього сиділи брати-композитори, народні артисти України, лауреати Шевченківської премії Григорій і Платон Майбороди, з якими ювіляр жваво розмовляв. Тоді Микола Колесса наблизився до С. Людкевича і, перепросивши за перервану розмову, повідомив: “Станіславе Пилиповичу, вас прийшли привітати з музею Гнатюка!” Ювіляр, піднявши праву руку й глянувши на мене, сказав: “А я знаю двох Гнатюків”. Я зрозумів, що можу підійти ближче, і пояснив, що я з музею академіка Володимира Гнатюка. На це С. Людкевич одразу ж відповів: “О, знаю, знаю і добре пам’ятаю, як ми разом з ним брали участь у вічі на Високому замку та ще й за то дістали по штанах!”

Настала та щаслива хвилина, коли ювіляр узяв мою руку в свою і почав пригадувати, як разом з Володимиром Гнатюком святкували 30 жовтня 1898 року ювілей Івана Франка. Тоді я привітав Станіслава Пилиповича із століттям його уродин, подарував йому перше видання нарису-путівника “Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі” (Львів: Каменяр, 1971) і сказав при цьому: “Станіславе Пилиповичу, в цьому путівникові є рядок про вас, а в музеї Володимира Гнатюка в експозиції першої кімнати виставлений ваш фотопортрет, під час кожної екскурсії я розповідаю про вас”. Ювіляр широко всміхнувся і сказав: “Так?! Мені дуже приємно!”

Кілька хвилин тривала наша розмова, й увесь цей час Станіслав Пилипович не випускав моєї руки зі своєї, яка ніби передавала мені тепло потиску рук Івана Франка, Володимира Гнатюка, Філарети Колесси, Соломії Крушельницької, Івана Труша, Лесі Українки, Василя Стефаника та багатьох його сучасників – славних дочок і синів України. Відпускаючи мою руку, Станіслав Людкевич побажав мені успіхів у праці, а я низько вклонився йому.

Ще раз я чув голос Станіслава Людкевича, коли 24 лютого 1979 року завітав до нього додому, щоб забрати подарунки від композитора оселі В. Гнатюка, Монастириській дитячій школі та мені – книжки-збірки С. Людкевича “Кантати на слова Т. Шевченка для мішаного хору та симфонічного оркестру. Клавір.” (К.: Музична Україна, 1978), на кожній з них автограф Маestro “С. Людкевич”, і “Запрошення на ювілейний вечір з нагоди 100-ліття Станіслава Людкевича” з його ж підписом.

Остап ЧЕРЕМШИНСЬКИЙ,
засновник і незмінний директор
Вслеснівського етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка,
заслужений працівник культури України,
лауреат Всеукраїнських премій імені Павла Чубинського, Володимира Гнатюка,
Братів Богдана та Левка Лепких, член НСКУ, НСЖУ, НТШ у Львові,
Почесний член Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

Микола КОЛЕССА